

VERDENS MEST TILGÆNGELIGE KONTORHUS

"Det er nogle fine forslag. Men hvor er tilgængeligheden", spurgte fagdommerne, da de tre konkurrerende forslag til handicaporganisationernes nye fælles domicil skulle bedømmes.

De ledte forgæves efter trappelifter og ramper til kørestolsbrugere eller smarte teknologiske dimser og anordninger, som kunne hjælpe blinde eller folk med kognitive handicap – mennesker, der har fået en hjerne-skade efter en blodprop, for eksempel – rundt i huset. Mange af husets toiletter så endda helt almindelige ud og absolut ikke tilgængelige for kørestolsbrugere. Faktisk lignede det forslag til helt almindelige kontorhuse, som de er flest.

For bygherren og hans rådgivere var fagdommernes vildrede det ultimative bevis på, at konkurrencen var en succes. Et hus, som er fuldt tilgængeligt for alle, men hvor tilgængeligheden er integreret i byggeriets design og konstruktion, var netop hvad de havde bedt om i en konkurrence, som fra starten var tænkt til at udfordre alle vante forestillinger om tilgængelighed.

Nu stod de med tre forslag, som hver på sin måde dokumenterede, at det sagtens kan lade sig gøre at bygge et helt almindeligt kontorhus, som giver fri og lige adgang til alle uanset eventuelle handicap. Uden at det koster nævneværdigt ekstra. Uden alle mulige grimme, institutionsprægede add-ons.

Bare ved lidt kærlig og omhyggelig omtanke.

Tilgængeligheds-manifestet

Et smukt og spændende byggeri er det oven i købet – Handicaporganisationernes Hus, som NCC nu er i fuld gang med at opføre en spytklat fra Høje-Taastrup station. Den organiske form – en firearmet søstjerne, hvis arme stråler blødt ud fra et irregulært femkantet atrium – blinker muntert til den stramme retro-nyklassicistiske bebyggelse, som Blegvads tegnestue og Claus Bonderup sidst i 1970'erne fik lagt ned omkring den nye banegård.

Designet skyldes først og fremmest sagsarkitekt Per Ravn og hans kolleger hos hhv. Cubo og Force 4 Arkitekter, der sammen med totalentreprenøren NCC, ingeniørrådgiverne fra Niras og landskabsarkitekterne fra Møller & Grønberg udarbejdede vinderforslaget i Danske Handicaporganisationers konkurrence.

"Tilgængelighed er jo sjældent det første, man tænker på. Det kan vi altid løse, hvis vi får opgaven, tænker man. Men her var tilgængelighed den altoverskyggende parameter. Og bygherren bad os til en start om at pakke de gængse regler og standarder lidt væk. Regler bliver jo nemt et minimumskrav, og så er det det, man opfylder. I stedet ville han have os til selv at komme op med de bedste tilgængelighedsløsninger. Tilgængeligheden skulle tænkes ind i husets design fra første tanke. Det var meget inspirerende", fortæller Per Ravn.

NCC-teamet blev valgt efter et noget usædvanligt konkurrenceforløb, hvor de prækvalificerede deltagere indledningsvist blev sendt på kursus, så de på egen krop kunne opleve, hvordan det kan være at leve med en funktionsnedsættelse. Det blev for alle en øjenåbner, som radikalt ændrede deres tilgang til opgaven.

"Kurset gav os en fælles forståelse for opgaven, et fælles mind-set, som vi udmøntede i et "tilgængelighedsmanifest": Et sæt aktive spil-

leregler for, hvordan vi ville tegne dette hus, så alle brugere og besøgende ville opleve sig ligeværdige. Når der var en trappe, skulle der være en elevator lige ved siden af. Ingen måtte opleve sig hægtet af. Alt sammen ud fra den grundforståelse, at et handicap ikke er noget iboende i en person – det er noget, der opstår når personen møder en barriere. Vi ville lave et hus, der ikke opstiller barrierer for nogen”, fortæller Per Ravn.

Bæredygtigt – i fire dimensioner

Det var lige netop den forståelse, Jesper Boesen gerne ville have plantet i sine byggefolk. Som administrationschef i Danske Handicaporganisationer er han bygherre på det nye domicil – og ophavsmand til idéen om at bruge byggeriet som løftestang til at få arkitekter og byggefolk til at tænke tilgængelighed på en helt ny måde.

Jesper Boesen undgår helst at tale om tilgængelighed. Det lugter af hjælpemidler og lifte og ramper. Han vil hellere tale om ligeværd:

”Vi vil gerne, at huse bliver designede og byggede, så de kan bruges af alle på ligeværdig vis – børn eller ældre, med eller uden handicap. Det er en tanke, som ikke er udbredt i dag. Sædvanligvis designer arkitekten et byggeri og når så huset er tegnet og det meste er lagt fast, så er der i heldigste fald nogen, som i sidste øjeblik siger ”Ups, det skal også lige være tilgængeligt”. Og så indarbejder man nogle lappeløsninger – en lift eller en rampe ved trappen. Det er løsninger, som pr definition ikke er ligeværdige, fordi den funktionsnedsatte skal have en særlig løsning – hvor den ligeværdige løsning ville være helt at undgå trappen.”

”Det er oppe i tiden, at byggeriet skal være bæredygtigt. For de fleste er det noget med klima og miljø. Som jeg ser det, er der fire dimensioner af bæredygtighed, når vi taler om byggeri:

- *Det skal være økonomisk bæredygtigt - totaløkonomien skal hænge sammen med de resurser, der er til rådighed.*
- *Miljømæssigt skal det fra vugge til grav belaste kloden og omgivelserne mindst muligt*
- *Det skal bruge mindst muligt tilført energi til lys og varme, ventilation og køling*
- *Og så skal det være socialt bæredygtigt: Der skal være et godt og sikkert arbejdsmiljø på byggepladsen. Og den færdige bygning skal kunne bruges uhjulpent af alle.*

Det er denne holistiske tilgang til bæredygtighed, vi gerne vil slå et slag for med dette hus. På den måde er det et værdibaseret byggeri. Vi vil vise, at man sagtens kan bygge bæredygtigt på alle planer – og samtidig få arkitektur i topkvalitet”, siger Jesper Boesen.

Mange slags handicap – forskellige barrierer

Den tanke tændte Cubo-arkitekterne for sagen.

”Så vi lagde egentlig bygningsreglementet lidt til side i starten og koncentrerede os om at forstå, hvordan alle disse forskellige brugere ville opleve at færdes i huset. Og hvad vi skulle være opmærksomme på i forhold til de forskellige typer funktionsnedsættelser”, fortæller Cubo’s Per Ravn.

Tilgængelighed er for de fleste noget med at fjerne barrierer for kørestolsbrugere og eventuelt tænke fremkommelighed for blinde. Men DH’s 32 medlemsorganisationer repræsenterer lige så mange forskellige former for handicap og funktionsnedsættelser. Konkurrenceprogrammet definerede syv typer handicap, som byggeriet skulle tage højde for: Kørestol, gang/arm/hånd, høre, syn, udvikling, læse og allergi.

De forskellige funktionsnedsættelser og handicap indebærer hver især en række særlige vilkår, som de projekterende må være opmærksomme på. Det lærte Per Ravn og hans team bl.a. af handicaporganisationernes tilgængelighedskonsulenter, som i forbindelse med byggesagen dannede en rådgivende Tilgængelighedsgroupe, som byggefolkene kunne sparre med.

At akustikken er vigtig for hørehæmmede, og at visse materialer kan være problematiske for allergikere, er indlysende. Ligeså at kørestolsbrugere stiller særlige krav til gangbredder, venderadier, elevatorers udformning og at gulvene er plane. Andre forhold var mere overraskende for arkitekterne.

Standarderne er ikke altid bedste løsning

”Vi var tidligt opmærksomme på, at lyset – både dagslys og belysning – er meget afgørende. Så vi kunne med det samme sige, at vi ikke ville have indeliggende kontorer – alle kontorer er orienteret, så de får fuldt dagslysindfald”, forklarer Per Ravn.

”Først tænkte vi, at et godt lys betyder noget for svagtseende, men vi ikke havde skænket en tanke, at et godt lys også er vigtigt for en hørehæmmede, som benytter sig af mundaflæsning. Af samme grund var det i øvrigt ikke smart med glasvægge ud mod gangarealer, som man ofte arbejder med i moderne kontorhuse, hvor man gerne vil skabe åbenhed. Privatheden ville jo ryge fløjten, når nogen ved mundaflæsning kan forstå, hvad du siger gennem tre lag glas, selv om han ikke kan høre noget!”

Sådan noget lærte arkitekterne af den rådgivende Tilgængelighedsgroupe, som kom til at spille en meget konstruktiv rolle i udvikling og afprøvning af løsninger under projekteringen – og undervejs også selv blev klogere i forhold til de tilgængelighedskrav og anbefalinger, de normalt vogter over. Som det skete med dørene.

Standarden foreskriver, at døre af hensyn til kørestolsbrugere skal være ekstra brede M11 døre. Men de brede M11 døre er også tunge. De gør det nemt for brugere af elektriske kørestole – men svært for andre, som måske ikke har kræfter til at åbne så tung en dør, påpegede arkitekterne, som gerne ville have en smallere dør. Det førte til store diskussioner blandt tilgængelighedskonsulenterne, som jo er vant til kræve brede M11 døre, når de rådgiver – men som jo godt kunne se arkitekternes pointe, da vi begyndte at arbejde med det. Man endte med at blive enige om at vælge M10 døre i stedet – de er brede nok til kørestolsbrugere og lettere at håndtere for andre.

Også da der skulle vælges belysning til husets gangarealer udfordrede arkitekterne standarden: *”Bygningsreglementet siger, at der skal være 400 lux ved gulvoverfladen for at synshæmmede skal kunne orientere sig og opdage objekter på et gangareal. Vi ville gerne undgå et alt for skarpt lys, så vi fik lavet en nøjagtig mock-up af en gang indmalet i de rette farver, hvor vi kunne afprøve to forskellige armaturer. Og her blev reglementets krav simpelthen gjort til skamme. Afprøvningskerne viste, at det ikke så meget var lysets styrke*

men i højere grad den måde, armaturet spredte lyset på, som bestemte hvor let eller svært en synshæmmede havde ved at orientere sig. Med det rette armatur var det ikke nødvendigt med det meget skarpe lys, som mange direkte følte sig generede af. Så ved at vælge den bedste løsning i stedet for at følge reglementets krav, gjorde vi både synshæmmede og alle andre mere tilfredse – samtidig med, at vi faktisk sparer en del energi. Det giver jo stof til eftertanke”, siger Per Ravn.

Ramper er standardløsningen, når bygninger skal gøres tilgængelige for kørestolsbrugere: ”Men ramper er i virkeligheden u hensigtsmæssige for de fleste. For ældre mennesker eller gangbesværede, ja selv for en kørestolsbruger kan det være krævende at forcere en rampe, fordi det stiller store krav til armmusklerne. Så mange af de ting, man tror er en hjælp, kan i virkeligheden også være en barriere”, påpeger Per Ravn.

At kørestolsbrugere ser deres omverden fra en lavere højde end andre må tages i betragtning, når man fastlægger højden på brøstninger. Ikke bare i facaden, men også fx ud mod det bygningshøje atrium, hvor kravet om en lav højde på brøstningen udfordrede placeringen af håndlisten, som kræves 1.20 m over gulv. Sådan blev arkitekten ofte udfordret af modstridende krav, som måtte forhandles på plads i en løsning, hvor alt bliver tilgodeset.

Stimulerende benspænd

Per Ravn oplevede det imidlertid ikke som noget, der reducerede hans arkitektoniske palet, tværtimod: ”Vi synes jo det var skideskægt at tage alle disse parametre ind og lege med. Det blev for os det helt store kvantespring i arbejdet med tilgængelighed: At man så tidligt i forløbet kan have det sjovt med at lave en tilgængelig bygning. I stedet for, at tilgængelighed er sådan noget tungt noget, hvor man skal overholde alle mulige detaljerede krav, blev det en stimulerende udfordring. Det var meget, meget spændende!”

I filmeksperimentet ”De Fem Benspænd” udfordrer filminstruktøren Lars von Trier sin kollega Jørgen Leth ved at stille ham en række

opgaver, som han skal løse under bestemte vilkår, hvor Leth får sine filmiske virkemidler underlagt stramme begrænsninger. Det kommer der nogle opfindsomme og overraskende novellefilm ud af. På helt samme vis oplevede Per Ravn de forskellige tilgængelighedshensyn som stimulerende benspænd:

”Selvfølgelig må du give køb på nogle muligheder og arkitektoniske virkemidler. Mange arkitekter er rigtig glade for store svungne trappe løb. Men sådan en skulpturel trappe frit i rummet er jo ikke særlig smart for den blinde, der mærker sig frem med sin stok og ikke registrerer nogen forhindring, før han banker panden imod.”

”Er du dårligt gående eller mangler højre arm, er en højresnoet spindeltrappe ikke det smarteste. En ligeløbstrappe, derimod, kan alle

bruge. Den har lige store trinflader hele vejen op og man kan placere en håndliste i begge sider.”

”Så der er da nogle begrænsninger. Men vi oplevede, at vi kunne vinde en helt masse andre ting. Der opstod ting, vi ikke havde set komme, men som blev til smukke arkitektoniske løsninger, da vi fik det bearbejdet.”

”Et eksempel er vores værn ud mod det gennemgående atrium. Huset består af fire arme, som stritter lidt i alle retninger. For at skabe samling på det, ville vi have lavet et cirkelrundt atrium, men Tilgængelighedsgruppen gjorde os opmærksomme på, at den cirkelrunde form ville gøre det vanskeligt for blinde at orientere sig. I stedet valgte vi at lave det femkantet, så blinde kan orientere sig efter langsidernes længde og ved at tælle knæk. Og de dér femkanter begyndte vi så at lege med. Vi prøvede at skalere dem på forskellig vis og brød hul helt ned i kælderen, så vi endte med et stort rum af forskellige femkanter, der ligesom vokser op gennem huset. Det blev faktisk skidesmukt og alle er helt vilde med det atrium!”

God tilgængelighed koster billigt

Det er en gammel sandhed, at skønheden ligger i enkeltheden, og Handicaporganisationernes Hus rummer flere eksempler på, at der kan findes enkle løsninger på komplicerede problemer. Et andet er skiltning og navigation.

For en person med en kognitiv funktionsnedsættelse kan det være vanskeligt at navigere rundt i en bygning eller at huske en forklaring, som rummer mere end to led. Et opfindsomt forslag var at etablere et lokalt elektronisk navigationsnet, så man i receptionen kunne udlevere en GPS, der guidede den funktionshandicappede frem til sit bestemmelsessted. Men det var jo akkurat sådan en hjælpemiddelløsning, man ønskede at undgå.

I stedet fandt man den langt enklere og billigere løsning at tildele kernerne i hver af husets fire fingre hver sin farve. Receptionisten kan nu blot fortælle gæsten, at hun skal tage elevatoren til anden sal og finde rød kerne – i stedet for en indviklet forklaring om at ”gå til venstre og op ad trappen, til højre tyve meter og derefter anden dør til venstre”.

Eksemplet viser tillige, at god tilgængelighed ikke behøver at koste andet end omtanke. Det er billigere at integrere tilgængelighed i designet end efterfølgende at afhjælpe dårlig tilgængelighed med specialløsninger og hjælpemidler. Faktisk er universelle og ligeværdige løsninger ofte billigere end løsninger med dårlig tilgængelighed. Lige-løbstrappen er billigere end spindeltrappen. Et vindfang med to skydedøre er billigere end en karusseldør, som er problematisk for kørestolsbrugere.

Selv om pris i konkurrencen vægtede lavere end de funktionelle kriterier, var det stadig en totalentreprisekonkurrence, og der har gennem hele forløbet været fokus på at omkostningsoptimere – helt i tråd med Jesper Boesens fire dimensioner af bæredygtighed. I den forbindelse fik man bl.a. kig på toiletterne.

Skulle alle husets toiletter indrettes til kørestolsbrugere, ville det være dyrt i både arealforbrug og anskaffelse. Disse store toiletrum er i øvrigt langt fra optimale for alle. Men besluttede derfor at operere med en variation af forskellige toiletrum, så alle kan finde et, der passer dem. I hver toiletgruppe skal mindst eet af toiletterne selvfølgelig være tilgængeligt for kørestolsbrugere, men de andre behøver det ikke.

Handicaporganisationernes Hus bliver opført til en kvadratmeterpris på lige godt 15.000 kr, hvilket placerer byggeriet på et pænt midterniveau med det aktuelle prisniveau. Nogenlunde dér ligger det også i

den standard, der er valgt. Den er langt fra luksuriøs, men heller ikke helt skrabet.

”Det er da interessant, at huset faktisk ikke er blevet ret meget dyrere at bygge end et hvilket som helst andet kontorhus i samme kvalitet. Det er jo også en spændende pointe, som branchen kan tage ved lære af”, mener Per Ravn.

”Vist har det krævet flere timer i projekteringen. Men det er jo også, fordi vi har skulle øve os i disse ting. Nu har vi på tegnestuen fået en viden med os og en masse forskellige løsninger, som vi direkte kan overføre til andre projekter”, fortæller Per Ravn.

Tilgængeligheden ud på byggepladsen

Handicaporganisationernes Hus er blevet til i den virkelige verden under totalentreprisens økonomiske vilkår. Har ideelle hensyn kollideret med økonomiske, har arkitekten kunnet trække ”tilgængelighedskortet” – især selvfølgelig i konkurrencefasen. Men også entreprenøren NCC har med stor entusiasme grebet chancen for at kvalificere sig på tilgængelighedsbyggeri og bringe ideen videre gennem byggefasen:

”Alle led i kæden er jo ansvarlige for at byggeriet bliver tilgængeligt – bygherren, arkitekten, entreprenøren. Hvis bygherren er ligeglad, vil de andre nok heller ikke prioritere det. Men når man som her har gjort meget ud af at designe det rigtigt, skal det jo ikke ødelægges af en brolægger, som synes, at han skal lave en kant, for det plejer der. Derfor har vi gjort meget ud af at bære den forståelse, vi selv fik i konkurrencefasen, videre ud til byggepladsen”, fortæller Malene Raagaard Møller, udviklingschef i NCC Construction.

Produktionsfolkene på byggepladsen fik derfor også lov til at prøve selv at begå sig med bind for øjnene og en blindestok, da byggeriet blev sat i gang ved en opstartsworkshop. Bygherre Jesper Boesen har selv været på byggepladsen for at forklare håndværkerne om intentionerne med

byggeriet, og fokuseringen på tilgængelighed bliver løbende italesat på formands- og leanmøder. Opfølgingsmålinger viser, at det har virket:

”Det er jo den med, hvad du egentlig laver på byggepladsen – om du hugger sten eller bygger en domkirke. Når arkitekten har været ude for at forklare, hvorfor huset ser ud som det gør og hvorfor atriet er femkantet, og når du selv har prøvet at blive sat i en kørestol, så tager du den til dig. Tilgængelighed er jo en nem værdi at kommunikere, for hvem vil ikke gerne være med til at gøre livet lidt lettere for folk med handicap, når man bare får det forklaret”, siger Erik Vibe Pedersen, der hos NCC har været sagsansvarlig for byggeriet.

En ny bevidsthed

For ham selv har det været skelsættende at være med i konkurrencen og efterfølgende at få lov at bygge huset. Nu er han i fuld gang med at formidle budskabet til sine kolleger i NCC, som aktivt vil bruge deres nyvundne kompetencer i tilgængelighedsbyggeri i salgsarbejdet:

"Alle vi, der har været med på denne sag, er begyndt at spotte tilgængelighedsbarrierer, når vi bevæger os rundt i bygninger eller det offentlige rum. Når jeg ser et nyt byggeprojekt, kommer jeg helt automatisk til at se på det med mine nye briller. Og den forståelse vil jeg tage med til de næste byggerier, jeg kommer til at arbejde med. Det vil blive med nye bygherrer, som naturligvis vil have fokus på andre ting, men jeg vil have det med mig, og vi ser vores nye viden om tilgængelighed som et konkurrenceparameter, som er med til at kvalificere os", siger Erik Vibe Pedersen.

Hos arkitekterne i Cubo sammenligner Per Ravn det med, hvordan det inden for de senere år er blevet helt naturligt at tænke energi og bæredygtighed ind i byggeprojekterne: "I begyndelsen famlede vi os jo også frem, da vi skulle lære at energioptimere og bygge bæredygtigt, men efterhånden er det jo blevet helt naturligt at tænke det med, når man sidder og designer og udvikler et projekt. Sådan er det også blevet for mig med tilgængelighed efter dette projekt. Man ser verden på en anden måde, så når jeg sætter mig hen og skal tegne et nyt hus, så har jeg allerede nogle ting med mig, som jeg ikke kan lade være med at tænke over – allerede når jeg slår de første streger. Og allerede dér hjælper man jo rigtigt mange mennesker på vej, uden at det koster noget."

"Dybest set handler det om ens bevidsthed om de mennesker, man tegner for. Det bliver vel nærmest en social livsanskuelse: Hvornår vil man afskære nogen fra at være med? Hvor mange skal være med i vores samfund? Jo mere man ved om det, jo hårdere bliver det også at tegne den nedre flot svungne trappe. Det bliver sværere og sværere at tage de dårlige valg – for man ved, at det får konsekvenser for nogen."

SÅDAN! GOD TILGÆNGELIGHED INTEGRERET I BYGNINGENS DESIGN

- Et ligeværdigt byggeri er fuldt og lige tilgængeligt for alle.
- Et ligeværdigt byggeri er gennemtænkt og udført, så det ikke opstiller barrierer for mennesker, der er afhængige af kørestol, eller som i øvrigt har funktionsnedsættelser eller handicap i forhold til bevægelse (gang/arm/hånd), hørelse, syn, udvikling, læsning eller allergi.
- Ansvar for, at et byggeri bliver ligeværdigt, påhviler alle led i kæden. Alle parter må sikre sig, de på deres ansvarsområde ikke bidrager til at skabe barrierer for den fulde og lige tilgængelighed.
- Bygherren må i sit byggeprogram forholde sig og beskrive sine krav og forventninger til byggeriets tilgængelighed
- De ansvarlige for forslag og byggeprojekt bør i såvel det overordnede design som i de specifikke løsninger tilstræbe at vælge og foreskrive løsninger og produkter, som ikke opstiller tilgængelighedsbarrierer for nogen
- De ansvarlige for byggeriets udførelse må sikre sig, at alle medvirkende i produktionen er bekendt med byggeriets tilgængelighedskrav, og at ingen i den praktiske udførelse medvirker til at skabe tilgængelighedsbarrierer for nogen.